

ardoris ejus quis poterit sustinere? fornacem custodiens in A
operibus ardoris: tripliciter sol exurens montes, radios
ignis exsufflans, & resurgens. Porro calorem sol per
lumen producit, non calidus ipse formaliter, igneave
naturae, sed ignita lumina quod quidam nugatus est
philosophus, sed emittit, ut virtute, ut meliores docent
Philosophi. Credidit Bonaventura a, illos Patres;
qui cœlum igneum nominant, secundum solam
analogiam locutus, quod ignis innoxime luceat: ceterum
nihil effere ab eis, qui exultant quantum substantiam
esse ab elementis, & quæ ex eis constant, plane di-
versam.

Verf. 8.) Lex Domini immaculata, convertens animas
testimonium Domini fidele, sapientiam præ-
stans parvulis.

P Ræter cœlestium aspectum rerum, atque contem-
plationem, quæ ad omnium cognoscendum colendum
moderatore Deum, conducit maxime, pla-
cuit eidem Deo, quia paucis illa desidia inde proficiscantur,
vel in lege naturali, quam non parum creaturam
illudrat confideratio, promovebant, ad clariorem
eum intelligendi rationem adjuget legem suis quodammodo
scriptam manibus b, quæ homines revocaret in viam
veritatis, & ad honestorem vitam convertere-
ret.

Lex fol quidam animi nostri est, quod paulo post e
preceptum lucidum, ac illuminans vocatur; & à Salo-
mone d, *lucerna*, *luxus*: nec sine gratia paronomasia
cum *lumen* & *lucis* nomine appellant Hebræi *אור* *thorah*.
Ita certus humane vitæ æque dirigitur, sicut a cœlo,
& sole cursus naturæ: nec, quod Aristoteles e de justitia
scripsit, Hæpæus aut Lucifer adeo admirabilis est,
quippe quom non minus lex, quam justitia virtutes in
te continet omnes, omnibus imperans, vel dirigitur,
quod sibi vult apud Aristotelem *parvulus*. Potest etiam
videlicet applicari comparationis, ut quamvis cœlum,
solque pulcherrima sint, maximeque utilia, multo ta-
men magis Domini lex. Sed & illud innuitur, quæ di-
cta sunt de cœlo, & sole, prodi nobis a lege, quam scrip-
sit Moyses, quæ sincerissima, verissima, veracissima,
omni caret reprehensione.

Recte observavit Cajetanus, hoc, & sequentibus ver-
sibus descripti conditiones legis divinæ, proprias adju-
gendo singulis actiones, tres præterea observationis eisdem
conditiones. Ergo prima legis conditionis actione
neque continetur illi verba.

Lex Domini.] Præter nomen hoc legis, alia sunt par-
tim in isto Psalmo, partim in aliis, maxime in Psalmo
centesimo decimo octavo, partim in aliquibus Scripturæ
libris. Quæ sunt: *lex*, *præcepta*, sive *mandata*, *testi-
monia*, *justitia*, seu *justificationes*, *via*, *semite*: *judicia*,
sermones, *eloquia*, *verba*, *præcepta*, *ceremonie*. De non-
nullis jam diximus priore Psalmo secum Euthymio. Le-
gendus etiam Justinus g, Origenes h, & hoc loco Theo-
doretus, Janicenus quoque in argumento Psalms cxviii.
& Lindanus in eundem Psalmo. Lex amplectitur om-
nem doctrinam divinam institutionis, morum: quam
recte posse nominari Philosophiam Tullianam more
Eugubium putat. Et postquam etiam naturalem hic
intelligere, sed præsertim scriptam, ac Evangelicam,
sed & univèrsam scripturam. De lege scripta Clemens
Romanus, citat hunc locum contra vituperantes eam:
Lex nomen legitimum quod dicitur de somite, ac peccato
k, & de omnino naturali l.

Domini.] Hebræi nomen Tetragrammaton proprium
Dei est *יהוה* *leboab*, unde *Jeveem* Latini mutati.
Lex Dei, lex Divina est, eorumdem phrasæ Hebræo-
rum. Hanc M. Cicero negat hominum ingenio ex-
cogitatum, vel scitum aliquid esse populorum, sed
æternum quiddam, quod univèrsium mundum regat,
imperandi prohibendique Sapientia: sive mentem, o-
mnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei. Denique
legem veram, atque principem, apcam ad jubendum,
& advertendum, rationem esse rectam summi Jovis.
Querunt Theologi, an in ratione peccati per se sit
esse contra legem æternam. Certè id annexum est;
sub lege continetur etiam omnis positiva, & humana
justitia.

De Sole
Philoso-
phorum
sententia
a. d. d. p. 14.
g. 2. d. p. 9.

b. Exod. 31.
18. Lex fol
animi no-
stri.
c. v. 9.

d. Prov. 23.
f. 118. 209.
Ita cursus
humani vi-
tæ a lege di-
gitur: sicut
a cœlo & sole
cursus
naturæ
e. 5. Ethic. 2.

Cajetani
observatio.

Legis no-
mina.
f. 22. c.
43.

g. q. 1. c.
h. Hom. 12.
in Numeris.
Sub legē
quæ com-
prehendat-
tur: lex
recte Philo-
sophia non
nominari po-
test.
i. c. 1. c. 11.
k. Rom. 7. 21.
l. d. p. 12.

Philoso-
phorum
sententia
m. d. l. c.
Ciceroni
ut definit.
Theologo-
rum que-
stio.

Immaculata.] Psalteria, Roman. f. Vaticanum, &
Ambrosian. f. Gallican. & Arnobius, & Paulinus n
Ambrosio, irreprehensibilis, Tertull. p. *Invisibilis*
lis. Hoc valent, & illud voces, Hebræi *קדושים*
& Græca, *ἀσώματος*. Lege præcedentem Plal. g: Hebræa
etiam significat *integram*, perfectam, absolutam, qui
nihil desit: idem Tertull. explicat *perfectam*. Forsitan
alludit ad solis pluitudinem omni macula carentis:
& ad ejus eximiam perfectionem. Nihil tamen hinc
V Vitackerus habet, ut probet nullam esse vim necessi-
tatemve traditionum: legem scriptam, id est scriptu-
ram, sufficere. Perfecta lex est in tuo genere, & scriptu-
ram, & imperat standum. Rabbi autem Moyses, Tevero
teste, vult notari immuditiam Idololatriæ, ut quum
de icimine tuo dabant Idolo Moloch, & c. Lege D. veteri
omnem in glivium & luxuriam, quæ retrahunt à spe-
culatione.

Nihil in lege divina fallum, nihil malum, nullum
peccatum permittit, nihil non verum admittit: perfe-
cta est hominis nomia, ac regula domi forisque, inter-
ris & exterius, in pace & bello. Leges Justiniani non
tam leges, quam licet, & cavillationes, inquit Bernar-
dus r, subvertentes judicium: immo fabulationes s.

Quod in Psalmo CXVIII. canitur: *Iniquus odio ha-
bit, & legem tuam dilexit*, e, putant aliqui reddi posse,
iniquus odio habuit legem tuam, quod alii vertunt:
Cogitationes cogitationes humane. Hieronymus, *rumulno-
sus*: Prædicatur leges humanas à divina tamquam ra-
tio. Efficit plane pro religione Christiana argumen-
tum, Veritas ac Sanctitas legis, & doctrinæ, ita ut ni-
hil penitus reprehendi possit, quum in omni alia secta
deprehendantur aliqua vel abrida vel impia, quemad-
modum tot demonstraverunt Patres, tum veteri Theo-
doretus libro de Fabulis Hæreticorum, & libro de legi-
bus Philosopherum. De ultimo siue nostro Augusti-
nus u, non alios plures præteream, memorat opiniones
ducentas octoginta octo Varroem tractasse.

Constat verò permissa nonnullorum moribus, ad
legibus Gentium, latrocina, adulteria, perberalitas,
homicidia, humanarum carum vorationes. Ipse leges
civiles, vitas, ac meretricias, & minorem dimidio
pretio fraudem permittunt. De Hebræis, Mahumeta-
nis, Hæreticis infinitum esset dicere. Attingit nonnulla
Mazzarinus x nosse. Lex ipse verus licet bona &
vera y: quia tamen infirma, egena z, nec ad quod per-
fectum adducens n, non omnino vacat culpa b, nec
perfectum immaculata, id est, irreprehensibilis erat, quia
decrat, quod postea reservabatur. Faciunt id etiam de
lege nostra pro nobis argumentum Justinus e, ac Ter-
tullianus d. Hac ratione Ecclesia Sancta dicitur, quia
licet non omnes in ea sint Sancti, Sanctitatem præ-
sentent, quemadmodum Religiosus, aut artifices propriæ
vitæ professionem, ac institutum nominamus, etiam
illos, qui religionis, vel artis præcepta transgrediuntur,
ut Catechismus Romanus notat.

Convertens animas.] Legit numero singulari ani-
mam Tertullianus e, & Ambrosius f, quamvis Pau-
melius in Tertullianum id corrigendum censuerit
Hebraicè quidem, & Chaldaicè nomen est singulare.
Porro *lex Domini convertens est animas*, quoniam allic-
cit trahitque ad te amandum, ac proinde Deum ipsum.
Tertullianus: *Utique ab idolis*, inquit, ad Deum. Hiero-
nymus hoc loco: *De captivitate in libertatem, ad imi-
tandum Deum*. Opus enim Dei, ait Paulinus g, est imi-
tatio hominum, quia solus potest imitari quem fecit.
Interpretatur Bernardus h de charitate, quæ sola ab
amore sui & mundi avertere possit animam, & in Deum
dirigere: timor autem, & amor privatus, non convertit
animam, mutant interdum vultum vel adum,
affectum nunquam. In charitate convertit animas, quod
facit voluntarias. Et eorum etiam est immaculata, quod
nihil sibi de se retinere consuevit, sed efficit ut quis
totus Deo sit, & non quod sibi utilis est, quarat, sed
quod multis, (nempe propter Deum) uti valens fani.

Addit, *legem dici Domini*, sive quod ipse ex ea vivat,
quia ineffabiliter conservet et colligat Unitatem in Tri-
nitatem in vinculo pacis: immo Deus ipse charitas est: sive
quod eam nullus nisi ex ejus dono possideat. Sub-
stantia enim charitas dat accidentem. Arguente-
tur antea citatus Ambrosius: Si lex animam conver-
tit,

n. Epist. 27.
ad Apulum.
o. d. p. 118.
p. 1. c. 1.
p. 1. c. 1.
p. 1. c. 1.
p. 1. c. 1.
p. 1. c. 1.

r. d. p. 118.
s. d. p. 118.
t. d. p. 118.

u. d. p. 118.
v. d. p. 118.

x. d. p. 118.

y. d. p. 118.

z. d. p. 118.

a. d. p. 118.

b. d. p. 118.

c. d. p. 118.

d. d. p. 118.

tit, utique qui diligit, legis dilector est. Si immacula-
tus est is, quin lege Dei ambulat a, utique convertitur,
qui diligit Dei legem. Docet omni voce studere, ut
non exhebecat ad Deum converti, sine macula, & ru-
ga b, quod habebit nobis per gratiam ipsius, & ut ver-
bum ejus servemus, & irreprehensibile, *ipsum
servemus*, ut is quæ ad verum, veretur, nihil ha-
bens malum dicere de nobis c.

Lex nova longe melius reddi nos immaculatos, &
nos convertit, quam vetus, quoniam secum affert, &
conferat gratiam, & præmium beatitudinis: & perfectio-
ra præcibit, de interioris humanis perfectione maxi-
me curans, ipsam lectio Scripturæ, præsertim Novi
Testamenti, nonnullos convertit, ut Antonium, Au-
gustinum, Domnam & alios: De comparatione legis
Evangelicæ cum veteri, eadem affert possunt, quæ de
utroque Testamento s tum etiam differere hic posse-
unt, aprior ceteris proprie spiritualis possit, & quan-
do desinit obligatio ipsius, & An Justus teneatur legi
obedire. Sed de his aliis actum: Quidam inter signa
legis notatæ ponunt maximum studium in studiosis ejus
omnes ad illam convertendi, quod non facile cernitur
in scriptis aliis.

Porro animam à lege converti aliter explicant Caje-
tanus, Felix Arias, Verabius, Agellius hoc loco, &
hic etiam, ac Pintus in Threnos d: ut sit eam pacare &
resistere. Nam sicut inedia prope confectus, cibo sit
vitæ confirmatio, dicitur quæsolet, *hic mihi cibum res-
tituit animam*, & qui timore perculsus est, accepto
bono nuncio, ab eo quoque restituitur ait sibi animam
e: Similiter lex Domini tantæ perfectionis ac efficacia
est, ut animam ipsam redire ad semetipsum faciat, &
agnoscere quod non in solo pane vivit homo, sed in omni
verbo, quod exiit de ore Dei. Hebræa vox *משיב
רוח*, significat, revocans, restituit, reddens, redire
faciens. Vulgo dicimus, *Rivocavit animam: rimenter il-
lud in corpore, sicut torrens l'animam*. In Ruth sic fit: *Et
habens quod consolatur animam suam f. משיב רוח
למי נהב*, qui quiescere, aut redire facit, qui recurret,
refocillet, restat, placet, pacet, sedet, tranquillat.
In Threnis: *longe factus est à me consolator, convertens
animam meam g. משיב רוח לנפשי*. Euxiparum d
Chaldaicè, Chaldaicè, sustentans me *משיב רוח לנפשי*. Ibi-
dem h: *Quiescent animam sibi ut refocillaret animam
suam*. Est eadem phrasæ Hebræa, Chaldaea, Græca.
In Psalmo trigesimo quarta, quod habemus: *Refocillet
animam meam à malignitate eorum*. Hieronymus exponit:
*Convertit animam meam à calumniaribus suis: משיב
רוח לנפשי*. In vigesimo secundo, *super aquam resolu-
tionis educavit me, animam meam convertit*.

Hæc est consolatio Scripturarum, per quam spem
habemus, & patientiam l. Pax multa diligentiibus le-
gei Dei, & non illis *sanctis* m. Utinam attendisset;
ait Deus, ad mandata mea, facta fuisset sicut flumen pax
tua n.

Testimonium Domini fidelis.] Vocatur lex, atque
etiam Scriptura testimonium Domini; quia testatur nos
suis ejus voluntatem, continetque divina promissa, &
minas, nec non historiam, quæ fidem à lectore, vel àudi-
tore exigit, quæ sit omnino certa, probataque, nec
fallere ullo modo valeat. De libris Prophetarum pro-
phete hoc Lyranus accipit, quorum, inquit, *dicitur fide-
liter impleretur*. De minoribus Basilium, Theodoretus. Na-
zianzenus o, Eusebius, Euthymius, quæ imperfectis
ac veluti infantibus justificationis præstant: Didymus de
omnibus bonis ac de cognitione veritatis quam docetur
tum humiles, tum imperiti. Si de lege loquamur
antiquæ, testimonium nomen ei convenit, quia signis ac
prodigiis testata est à Deo: & Moles in ejus promul-
gatione testatus est p cœlum, & terram: & ipsam te
Dei potestatem, justitiam, voluntatem testatur. Idem
porro Didymus annotat, quemadmodum nominatus
fidelem Deum, quia quæ fide dignus est, & ei fidere tuto
possumus, propter firmitatem, atque constantiam; sic
legem, ac sermonem Domini appellari *fidelem* r, quoniam
digna sunt, quibus fides adhibeatur. Denique fide-
le est, quia fides non reddi: quod agrè Deus in
vetere illo populo consecutus est: nam conquirerit,
*Quousque non credent mihi in omnibus signis, quæ feci
coram eis* s & c. Porro ait de Dominus Deus: *quis ut
solus homo gessit parvulum sicut suum, & c. & nec se qui-
Lolini in Psal. Tom. I.*

q. d. p. 118.
r. d. p. 118.
s. d. p. 118.
t. d. p. 118.
u. d. p. 118.
v. d. p. 118.
w. d. p. 118.
x. d. p. 118.

y. d. p. 118.

demeridisti Domine Deo vestro t. Non est levis corde,
nec citò credit u, qui Deo credit, postea evidenti-
tanta incredulitatis, quæ testimonia ipsius credidit
facta sunt vims x.

Postet Hebræa vox *משיב רוח* *hæduth*, *carum hominum
testimonium simul* significare, ac prædicantium Deo
legem, laudelve, quæ redditur *Dei Synagoga*, in Psa-
lmo octogesimo primo y. Verum non ita facit ea notio
ad rem præsentem, ubi de re ipsa est sermo.

Sapientiam præstans parvulis.] Hæbraicè numero sin-
gulari *משיב רוח*. Græcè numero plurali *μαρτυρία*. Ex He-
bræo potest videri esse *μαρτυρία*, fallere: quamvis per a,
non per d, scribatur, Præter docui vel rudis, vel hu-
miles, ac modestos intelligit. Sicia Psalmo CXVIII.
z. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intelle-
ctum dat parvulis*. Ubi sunt etiam *משיב רוח* *parvulis*. Hieronymus
vertit Hebræam dictionem *משיב רוח* *parvulis*, *ubi est
humilitas, ubi est Sapientia a*, & sapientia sermone
cum simplicibus b: *Et parvulis parvulis c. docerque
mites vias suas d. Elegans paronomasia in משיב רוח
& משיב רוח*, quasi ostium parvum non nisi parvulus
intret. Solus vel portæ ostiæ aspectus trahit ad am-
mum legis: sufficere solum nomen quod percipiatur
Deum illius auctorem esse, sed illi qui est *משיב רוח*
simplex, facilis, flexibilis, minime callidus, suavisque,
qui propter ignorantiam facile decipi potest, qui non
polleret iudicio, præsertim spirituali.

Postunt præterea ætate parvuli hoc loco intelligi e,
quos Christus admittebat, is manus imponens, atque
complexans, f, & saltem regnum colorum esse affirma-
batg, qui nempe sint *matris parvuli h*, ut esse atas
illa solet, ac sine dolo i. *Infantes parvulos Dominus
humiliavit sum: & liberavit me k*: suomet Christus
discipulos appellabat *parvos l*, & filios m; præterea
comparabat cum pullis. De his in Commentario Epi-
stolarum Petri & Joannis egimus, legendique Cle-
mens Alexandrinus in Pedagogop. Sapientia ac pu-
dentia in ætate puerili extant exempla in Joseph, Da-
niel, locustique, Salomone, & c. ut tot alios omittam
pertinentes ad novum Testamentum reges puero-
rum, ac puellarum, quos Augustinus q mirabatur, &
& amulabatur. Legendus præterea Petrus r & Blefenis.

Verf. 9.] Justitiæ Domini recta, laticantes corda
præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

Lig legis encomia, quæ sunt, ut adhuc fecimus,
stigmatim exponenda.

Justitiæ Domini recta.] Hieronymus r: *Præceptum
Domini recta*. Tertullianus s, *Jura Domini recta*. No-
men Hebræum *צדקה* *pietas*: *mandata*, & præcepta
significat: Græcum d *δικαιοσύνη* rectè Tertullianus expo-
nit, *justa* postemque reddere *justificationes*. Sed Na-
zianzenus t sic hoc loco dici vult quod justa sunt
doceant, injusta prohibeant, recte agentes, justos
esse declarent. Idem iidem verbis Theodoretus, &
Euthymius u. Justinianus x ait esse iudiciorum rec-
tam dispensationem, unicuique pro dignitate & me-
ritis quod suum sit, tribuentem. Quod spectant insti-
tuta, quæ singulariter adnotant secundum eum gradum,
quem gerunt in Republica. Hilarus y accipit de my-
sticis præceptis legis veteris vocem *justificationum*, &
de Agno, & Circumcisione.

Omnia hæc, recta, & per se, & à legislatore recta, et
quia rectos efficiunt. Voces enim docentium, & litteræ
paginarum, ait Prosper z, quæ ad eruditionem audien-
tium, (aut legentium) Deservunt, non cavent vitru-
te ejus, cui serviant. Vocatur quoque Græci *δικαιο-
σύνη* vindictas ac ultiones, quæ sunt correctiones inju-
riæ, *ἐπιτιμία* *αἰτιώματα* *δικαιοσύνη*, ut Aristoteles a lo-
quitur. Dicit præterea vox Hebræa significat *depositum
thesaurorum*: debent enim præcepta Domini fideliter
custodiri, memoriaque repeti. Denique *recta* *justi-
tias esse*, idem valet quod gratias. Quo sensu dicit
Vates b alibi: *Ad omnia mandata dirigebat* (id est, mi-
hi placebant) *omnem viam iniquam odio habui*. Sed
quis non videt quam meliore juris legis novæ præceptis
ista congruat, ac in primis caritatis? quod sur-
sum præceptum & mandatum vocatur?

